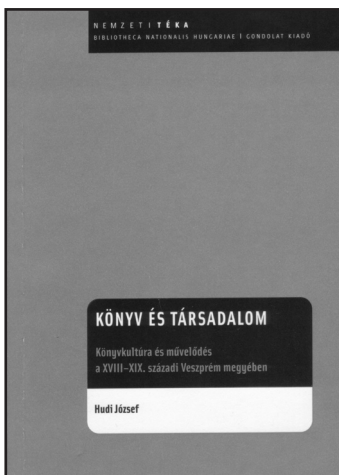

SZABÓ G. Zoltán
Kölcsey Ferenc könyvtára és olvasmányai / Szabó G. Zoltán.– Budapest : OSZK ; Gondolat, 2009. –182 p.
(Nemzeti téka, ISSN 1586 1163)
ISBN 978-963-200-569-0

HUDI József
Könyv és társadalom : könyvkultúra és művelődés a XVIII-XIX. századi Veszprém megyében / Hudi József. – Budapest : OSZK ; Gondolat, 2009. – 276 p.
(Nemzeti téka, ISSN 1586-1163)
ISBN 978-963-200-566-9

majd az elmúlt közel fél évszázadban – főként a hajdani KMK-ban működő – könyvtárépítési szakértőinket, *Sallai Istvánt, Papp Istvánt és Urbán Lászlót*.

A most ismertetett kötet arra buzdíthatja az új nemzedékek hazai szakértőit, hogy beható kritikával elemezzék könyvtárépítészeti helyzetünket, keressék, elemezzék további – már-már halaszthatatlan – tennivalóinkat, eközben értelmes módon merítve a gazdag brit kérdésfelvetésekből és tapasztalatokból.

Sonnevend Péter

Két történeti feldolgozás a magyar könyvkultúráról és az olvasásról

Ritkán esik meg, hogy egy éven belül két olvasástörténeti kötet is napvilágot lásson, de 2009-ben ez fordult elő az Országos Széchényi Könyvtár és a Gondolat Kiadó (most már) közös sorozatában, a *Nemzeti téka*ban, amelyben tíz év alatt húsz kötet jelent meg. (Az sem gyakori, hogy két ilyen kiváló műről készüljön *iker-ismertetés*.) Az itt bemutatásra és ajánlásra kerülő könyvek *Boka László* és *Kégli Ferenc* sorozatszerkesztők keze munkáját dicsérik. A recenzens a terjedelem adta keretek között elsősorban informatív kíván lenni, mintsem kritikus vagy elemző, mivel mind a szerzők, mind tárgyuk iránt elfogult.

Az első könyv *Szabó G. Zoltán* (1943–) irodalomtudós munkája, aki az életmű gondozójaként a költő egyik legjobb ismerője. A *Kölcsey Ferenc könyvtára és olvasmányai* félszáz oldalas bevezető tanulmánya után először a Fol.Hung 1887/14. szám alatt az Országos Széchényi Könyvtár kéziratárában található katalógust adja közre (*A Kölcsey-könyvtár jegyzéke* fejezetben), majd *A Köl-*

csey-könyvtár könyvei és folyóiratai című részben a jegyzéken szereplő könyvek, folyóiratok (és hírlapok), 367 tételes listáját azonosítja – vagyis rekonstruálja a Himnusz költőjének fennmaradt bibliotékáját. A könyvek 1867 januárjában kerültek a nemzeti könyvtár birtokába özvegy *Kölcsey Ádámné* született *Szuhányi Jozefa* adományaként, a kéziratos jegyzék isekkor készült.

Míg a kéziratban a könyvjegyzék ma is ott van, ahova 143 évvel ezelőtt került, a „könyvanyag szétesztódott az állomány egészébe, s ma már e jegyzék nélkül nem azonosítható. Csakhogy ez a jegyzék pusztán a mű azonosításához szükséges adatokat (szerző, cím, kötetszám) tartalmazza, ami érthető, mert ott voltak mellette a konkrét példányok.” A szerzőnek „hosszas kutatómunkával sikerült a Széchényi Könyvtár hatalmas állományából a jegyzék alapján az eredeti Kölcsey tulajdonlotta példányok jelentős részét azonosítani, mely nemcsak a hiteles szövegkiadás fellelését jelentette, hanem ily módon a költő értékes bejegyzései is előkerültek.” (A nem-könyvtáros olvasó bizonyára felszisszen: miként lehetséges, hogy a reformkor óriásának hagyatéka így „szétszóródott”, de aki nap mint nap több száz kötetes könyvhagyatékok „befogadását” hivatásszerűen éli meg, annak az (majdnem) természetes. (Az már kevésbé, amivel szerzőnk több ízben is találkozott, vagyis hogy egy-egy könyv bekötése során a könyvkötő a széljegyzetek nagyját levágta, és ezzel „eltüntette”, vagy megcsonkította a nemzeti örökség egy-egy fontos darabját. Lásd a 196. tételt a 129–131. oldalon.)

A bevezető tanulmány nemcsak a rekonstrukció nehézségeit és módszertanát írja le, de a költő „könyves életrajzát”, olvasmányainak elemzését, könyvtárának sorsát is nyomon követi a debreceni tanulóévektől kezdve. („Könyves múltjának” része az is, hogy – *Wesselényivel, Beöthy Ödönnel és Deák Ferencsel együtt* – szerepe volt az 1834-ben Pozsonyban a jurátusok által megalapított *Országgyűlési Ifjúság Társalkodási Egyesületének* létrehozásában.)

A következő fontos kérdésekre keresi (és adja meg) a választ a szerző:

- „Mennyire teljes és megbízható ez a jegyzék?
- Mennyire lehet a jegyzék nem túlságosan részletező és néhol kissé sajátosan rövidített adatközlése alapján a hiteles kötetpéldányt, illetve a legvalószínűbb kiadást azonosítani?
- Lehet-e tudni valamit e gyűjtemény eredetéről, provenienciájáról, és a gyűjtemény Kölcsey által vásárolt (vagy ajándékba kapott) részéről (egyáltalán mennyire állapítható ez meg)?
- Mit lehet tudni e gyűjteménynek a költő halála utáni sorsáról?
- Milyen következtetésekre juthatunk az állomány elemzése alapján Kölcsey olvasottságát, irodalmi és szakirodalmi műveltségét illetően?” (8. p.)

Miután a jegyzék alapján nyilvánvaló, hogy ez az anyag közel sem tartalmazza a Kölcsey által ismert és idézett műveket, a bevezető tanulmány a Kölcsey életmű és levelezés ismeretében kitér azokra a munkákra is, melyekre csak következtetni lehet.

A kéziratos jegyzék – és a rekonstruált katalógus is – négy méret szerint csoportosítja az anyagot, 12-rétű és kisebb könyvek, In 8°, In 4°, In folio; ezen belül a rendezés elve a (szerzői) betűrend. A rekonstruált tételekben az alábbi adatcsoportok szerepelnek:

- sorszám, olykor a javított sorszám,
- szerző és/vagy cím, olykor sorozati cím,
- megjelenési adatok: hely, év, kiadó, terjedelem – a nem közismert megjelenési helyeket szögletes zárójelben feloldja a szerző [Biponti = Zweibrücken, Lugduni = Lyon stb.],
- több kötetes művek esetén a kötetadatok részletesen,
- az OSZK-jelzet,
- possessor, megjegyzés, olykor a példány leírása is.

A kötetet rövidítésjegyzék és névmutató zárja. A könyv megjelenése azért is örömteli esemény a szakma számára, hiszen a reformkor nagyjai-

nak, *Dugonics András, Eötvös József, Verseghy Ferenc* könyvtárát és olvasmányait feldolgozó monográfiák sora újabban bővült. A teljesség kedvéért említsük meg *Lukácsy Sándor* irodalomtörténész (1923–2001) nevét is, aki 1963-ban, Kölcsey halálának 125. évfordulóján először írt a *Könyvtárosban* erről az 1158 kötetes könyvtárról.

Hudi József (1956) történész, levéltáros tanulmánykötetének fő vonulata a „könyv befogadásának története, a recepciókutatás”. A szerző, aki jelenleg Pápán tevékenykedik a Dunántúli Református Egyházkerület Levéltárának igazgatójaként és az *Acta Papensia* szerkesztőjeként, 1987 és 2006 között megjelent írásait gyűjtötte egybe. Változatos és gazdag források feltárása után „*tanulmányok tucatjait tette közzé folyóiratokban az írni-olvasni tudás mértékéről, az olvasóegyletekről, magánkönyvtárak összetételéről.*” (...) „*Művének külön erénye – bár kutatásai alapvetően regionális, megyei keretbe illeszkednek –, hogy könyv- és sajtótörténeti vizsgálódásait összekapcsolja társadalomtörténeti, művelődéstörténeti, irodalomtörténeti megközelítésekkel, ezáltal szélesebb kontextusba helyezte a témát. Ebben az értelemben tanulmánykötete számos újdonságot tartalmaz, és egyben hiánypótló jellegű, a szakmai figyelmén túl a könyv története, a kultúrtörténet és a helytörténet iránt érdeklődő közönség figyelmére egyaránt számíthat.*” – olvasható a kötet fülszövegében. Ennél tömörebben aligha lehet a kötet érdemeiről szólni, és csak dicsérni lehet a szerzőt és a kiadót, hogy vállalkoztak a témában született és a legfontosabbnak vélt írásokat köteté formálására.

Hudi tanulmányait a megszokott műfaji keret messze meghaladó, az írásbeliség és könyvkultúra elméleti kérdéseit jól ismerő és részletesen elemző tizenkét oldalas *Előszó* után négy nagyobb csoportba rendezte tematikus és időrendi szempontok figyelembevételével.

A elsöben (Nyomdászok, könyvkereskedők, olvasók) két tanulmánya, *A Veszprém megyei sajtó*

kezdetei 1788–1847 és Ethey István veszprémi könyvkötő tevékenysége 1746–1760 című olvasható. (19–55. p.)

A második a Kulturális szintek címet viseli négy tanulmánnyal, tárgya pedig a legszélesebb értelemben vett olvasáskultúra: *Alfabetizáció és társadalom Veszprémben a XIX. században, Az írni-olvasni tudás helyzete Veszprém megyében 1797-ben az insurgensek körében, Paraszti olvasók a XVIII. század végén, A falusi bírák írni tudása Veszprém megyében 1812-ben.* (56–96. p.)

A harmadik nagy fejezetben (*Könyvkultúra, könyvhasználat, értelmiség*) fontos történeti vizsgálódások kaptak helyet, szám szerint öt: *A veszprémi polgárság könyvkultúrája a XVIII–XIX. században, Márton Gábor református esperes méhészeti szakkönyvének kiadása és olvasói* [Gazdaságos méhtartás. Győr, 1816.], *Egy régi könyv a könyvolvasásáról* [Laszkallner Antal: A könyvolvasásáról. Veszprém, 1848.], *Köznevesi magánkönyvtárak a XVIII–XIX. századi Veszprém megyében és A veszprémi írók szociológiája.* (97–173.)

A negyedik fejezetbe (Kulturális közélet a reformkorban) két rövidebb és egy hosszabb írás, *A Veszprémi Tudós Társaság és orgánuma: az Egyházi Értekezések és Tudósítások, a Veszprém megyei Muzsikai Intézet és a magyar verbunkos zene,* valamint a *Veszprémi Olvasótársaság története 1841–1844* került. (174–236. p.)

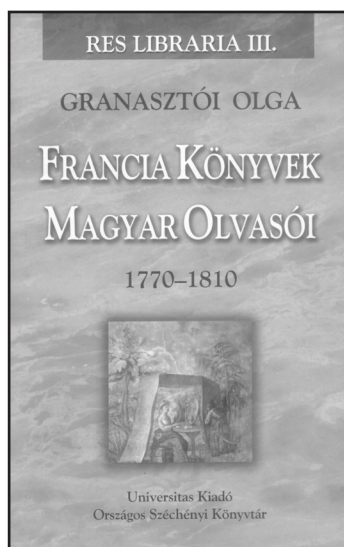
A kötetet a rövidítések után a felhasznált irodalom jegyzéke, név- és helynévmutató, továbbá a tanulmányok eredeti megjelenésének adatai zárják.

Egy személyes megjegyzés engedtessek meg itt a recenzensnek: kutatásaihoz fontos ösztönzést kapott a szerző a Veszprém megyei olvasótársaságról írt tanulmányából, amely 1986-ban a Veszprém Megyei Múzeumok közleményeiben látott napvilágot, s amiért hálával tartozik. Nem állhatja meg ugyanakkor, hogy a 20. oldalon olvasható apróbb tévedésre ne hívja fel a figyelmet: Székesfehérváron *Adam [August] Lang 1780-ban* nem volt nyomdász, csupán könyvkötő. (Az adat forrása bizonyára a Petrik könyvé-

szetét kiegészítő VIII. kötet, de a helytörténeti kutatás azóta már alaposan feltárta Adam Lang pályáját.)

Kijelenthetjük, hogy mindkét mű fontos és alapvető olvasmány lehet (lesz!) a könyv- és könyvtártörténet, valamint az olvasás- és az irodalomtörténet kutatói, továbbá az érdeklődő szakmai közönség számára egyaránt!

Murányi Lajos

GRANASZTÓI Olga
Francia könyvek magyar olvasói
: a tiltott irodalom fogadtatása
Magyarországon, 1770–1810 /
Granasztói Olga. – Budapest :
OSZK : Universitas, 2009. – 319
p. (Res Libraria, ISSN 1788-
2311 ; 3.)
ISBN 978-963-200-570-6

Francia könyvek Magyarországon a felvilágosodás korában

Az Országos Széchényi Könyvtár az Universitas Kiadóval közösen 2006-ban indította el *Res Libraria* elnevezésű sorozatát. A vállalkozásban PhD vagy akadémiai doktori disszertációként benyújtott könyv- és könyvtártörténeti, olvasástörténeti monográfiák látnak napvilágot, az egyes kötetek tudományos fedezetét ennek megfelelően hosszú évekig tartó alapkutatások jelentik. 2006-ban *Viskolcz Noémi* tette közzé *Reformációs könyvek. Tervek az evangélikus egyház megújítására* című, illetve alcímű kötetét; 2008-ban látott napvilágot *Heltai Jánostól a Műfajok és művek a XVII. század magyarországi könyvkiadásában (1601–1655)* és 2009-ben vehették kézbe az érdeklődők *Granasztói Olga* kutatásainak összegzését: *Francia könyvek magyar olvasói. A tiltott irodalom fogadtatása Magyarországon 1770–1810*.

A felvilágosodás korának olvasástörténete nem véletlenül került az elmúlt évtizedek kutatásainak fókuszába. A könyvnyomtatás kialakulása, majd elterjedése jelentősen bővítette az olvasóközönség számát és a 18. században új fejlődési szakaszba jutott ez a mintegy háromszáz éven keresztül tartó folyamat: az újabb szakirodalom egyenesen az „*olvasás forradalma*” elnevezéssel